

Роднае слова

штомесячны навуковы і метадычны часопіс

2/2017

(350)

ЛЮТЫ

ISSN 0234-1360

• **Матэрыялы
да Міжнароднага дня
роднай мовы**

• **Зоя Падліпская**

Інтэрв'ю з дырэктарам Інстытута
мовазнаўства імя Якуба Коласа
Ігарам Капыловым

• **Ванда Бароўка**

Феномен Міхася Стральцова

• **Вольга Жылевіч**

Невядомы Напалеон Орда:
Французскія дакументы
да біяграфіі з архіва
сям'і Дэнармандзі

Роднае слова

Рэдакцыйная калегія

доктар філалагічных навук А. Бельскі (намеснік)
 доктар філалагічных навук М. Прыгодзіч (намеснік)
 доктар педагагічных навук М. Яленскі (намеснік)
 доктар педагагічных навук Г. Валочка
 доктар мастацтвазнаўства Т. Габрусь
 доктар філалагічных навук У. Гіламедаў
 доктар мастацтвазнаўства В. Дадзіёмава
 доктар філалагічных навук В. Іўчанкаў
 доктар філалагічных навук І. Казакова
 доктар гістарычных навук, доктар архітэктуры А. Лакотка
 доктар філалагічных навук А. Ліс
 доктар філалагічных навук А. Лукашанец
 доктар філалагічных навук В. Максімовіч

доктар мастацтвазнаўства У. Мартынаў
 доктар філалагічных навук А. Ненадавец
 доктар філалагічных навук В. Новак
 доктар культуралогіі А. Павільч
 доктар мастацтвазнаўства В. Прапацова
 доктар філалагічных навук В. Рагойша
 доктар філалагічных навук І. Роўда
 доктар філалагічных навук І. Саверчанка
 доктар філалагічных навук В. Старычонак
 кандыдат філалагічных навук М. Трус
 доктар філалагічных навук М. Тычына
 доктар філалагічных навук І. Чарота
 доктар філалагічных навук Т. Шамякіна

Навуковыя кансультанты

Р. Аладава, М. Аляхновіч, Г. Арцыменак,
 А. Багданава, З. Бадзевіч, А. Белая,
 Н. Гаўрош, Д. Дзятко, Т. Казакова,
 І. Капылоў, В. Карамазяў, У. Каяла,
 В. Лемцігова, Е. Лявонава, В. Ляшук,

В. Ляшчынская, А. Макарэвіч, З. Мельнікава,
 П. Міхайлаў, М. Мушынскі, М. Новік,
 В. Русліка, У. Сенькавец, А. Солахаў,
 А. Станкевіч, П. Сцяцко, Н. Усава,
 Н. Шаранговіч, І. Штэйнер

Рэдакцыйная рада

Р. Бабашка, М. Бубешка, І. Булаўкіна,
 В. Давідовіч, В. Душэўская, Р. Ільіна,
 Г. Запартыка, З. Камароўская, В. Кажура,

Л. Лазарчук, А. Ляшковіч, А. Марціновіч,
 Г. Марчук, М. Пазнякоў, А. Панфіленка,
 Т. Прадзед, Л. Собаль, І. Таяноўская

Зал перыодыкі

рэдактары:

Вольга Крукоўская (*Методыка і вопыт*: Навуковыя паведамленні, З вопыту работы, Настаўнік прапануе, У дапамогу педагогу, Рыхтуемца да алімпіяды; *Калі закончыўся ўрок*: Да Міжнароднага дня роднай мовы, У дапамогу педагогу),

Крысціна Пучынская (*Літаратура і час*: Шматграннасць таленту, Майстэрства творцы, Творчы лёс, Шлях творцы, Беларуская літаратура XXI стагоддзя, Водгалас, Паэтычная старонка; *Календар памятных датаў і юбілейных дзён*; Крыжаванка),

Ларыса Сагановіч (*Мовы рысы непаўторныя*: Да Міжнароднага дня роднай мовы, Летпісны кампендыум, Асоба ў лінгвістыцы, Майстэрства творцы, Прафесійная лексіка, Жывое слова, Нашы прозвішчы),

Наталля Шапран (*Нацыянальная і сусветная культура*: Мастацтва ў кантэксце часу, З архіваў часу, Шлях творцы, Асобы, Светлыя імёны Беларусі, Актуальная тэма, Старонкі айчыннага кінамастацтва),

намеснік галоўнага рэдактара
 адказны сакратар
 дзяжурны рэдактар
 літаратурныя рэдактары
 тэхнічны рэдактар
 галоўны бухгалтар

**Марыя Кныш,
 Вольга Барздова,
 Наталля Шапран,
 Крысціна Пучынская, Вольга Крукоўская,
 Канстанцін Лісецкі,
 Валянціна Ракіцкая.**

2017/2
 (130)
 ЛЮТЫ

ЛІТАРАТУРА І ЧАС

- ✓ **Бароўка Ванда.** Феномен Міхася Стральцова 3
- ✓ **Брадзіхіна Ала.** Нясны "ясны свеце" Міхася Стральцова: Апалонаўскі і дыянісійскі пачаткі ў інтымнай лірыцы пісьменніка 7
- ✓ **Бязрозка Аляксандр.** "Жыццё чым далей становіцца балейшай пакутай": Дзённікавая проза Уладзіміра Жылкі 11
- ✓ **Кенька Міхась.** Шчырая, натхнёная песня Алеся Звонака 14
- ✓ **Шаладонаў Ігар.** Чалавеку маральна-эстэтычнай прасторы аповесцяў Андрэя Федарэнкі 17
- ✓ **Шматкова Ірына.** Увасабленне вобраза вучонага-педагога Фамы Бельскага ў творах сучасных паэтаў 19

МОВЫ РЫСЫ НЕПАЎТОРНЫЯ

- ✓ **Падліпская Зоя.** Садзейнічаць міжнароднаму прэстыжу Рэспублікі Беларусь як незалежнай славянскай дзяржавы: Інтэрв'ю з дырэктарам Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа Ігарам Капыловым 24
- ✓ **Мароз Валянціна.** З вякоў мінулых выплывае *Крэва* 30
- ✓ **Дзятко Дзмітрый.** Пачынальнік беларускай анамастыкі Іван Мацвееў. *Заканчэнне* 32
- ✓ **Багамолава Алена.** Вершы пра каханне Генадзя Бураўкіна: Лінгвістычнае дэкадзіраванне 36
- ✓ **Варанец Віктар.** Беларускія слоўнікі медыцынскай тэрміналогіі: Гісторыя і рэчаіснасць 39
- ✓ **Каўрус Аляксандр.** Словы, людзі, час: Лінгваапаведы 42

МЕТОДЫКА І ВОПЫТ

- ✓ **Павільч Аляксандр.** Кампаратыўныя веды ў педагогічных працэсах і міжкультурнай камунікацыі 48
- ✓ **Сідарэнка Яніна.** Бяззлучнікавыя складаныя сказы: Урок беларускай мовы (IX клас) 51
- ✓ **Машканавя Святлана.** Назоўнік: Урок беларускай мовы (X клас) 54
- ✓ **Качынская Тамара.** Вытокі подзвігу і здрады герояў аповесці "Жураўліны крык" Васіля Быкава: Педмайстэрня (VIII клас) 56
- ✓ **Варановіч Валерый, Караткевіч Вячаслаў, Праскаловіч Вольга, Радзевіч Аляксандр, Якуба Святлана.** Комплексная работа па беларускай мове і літаратуры: Трэці (абласны) этап XXXIII рэспубліканскай алімпіяды. 2016/17 навучальны год 58

КАЛІ ЗАКОНЧЫЎСЯ ўРОК

- ✓ **Кухта Галіна.** Свята роднага слова: Пазакласнае мерапрыемства (VIII – IX класы) 61
- ✓ **Шушкевіч Лілія.** Афганістан баліць у душы маёй: Мерапрыемства да Дня памяці воінаў-інтэрнацыяналістаў (X – XI класы) 64

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ І СУСВЕТНАЯ КУЛЬТУРА

- ✓ **Барвенава Ганна.** Строй беларускай эліты: рэканструкцыя: Строй жыхароў Вялікага Княства Літоўскага эпохі Рэнесансу (XVI ст.). *Працяг* 70
- ✓ **Жылевіч Вольга.** Невядомы Напалеон Орда: Французскія дакументы да біяграфіі з архіва сям'і Дэнармандзі 75
- Тастамент Напалеона Орды 77
- ✓ **Сакалоўская Маргарыта.** Максім Багдановіч як музычны крытык 78
- ✓ **Габрусь Тамара.** Прывзваны на бітву: Да 125-годдзя з дня нараджэння Пятра Бараноўскага 82
- ✓ **Высоцкая Надзея.** Успамін пра мастака-воіна, мастака-грамадзяніна: Да 95-годдзя з дня нараджэння Міхаіла Савіцкага 86
- ✓ **Сапоцька Павел.** Літаратурная спадчына – галоўны рэсурс у праектаванні сацыякультурнага кластара Маладзечанскага рэгіёна 89
- ✓ **Сцяжко Наталля.** "Я родам з дзяцінства": Старонкі айчыннага кінамастацтва 94

Паэтычная старонка. **Звонак А.** Беларускія жанчыны (*Урфукі*) (16).
Пісьмянікоў А. Вага Садравы гэжухлым сталі... (Трэці) (24).
Вярцінскі А. Дурман (59). **Падліпская З.** Афганец (66).
Нашы прозвішчы. **Сцяжко П.** Онiмы пісьменнікаў. *Працяг* (46).
Крыжаванка. **Карпыза І.** Да Міжнароднага дня роднай мовы (96).
Календар памятных датаў і юбілейных дзён на 2017 год.
Красавік (35, 85).

Часопіс уключаны ў Пералік навуковых выданняў ВАК Рэспублікі Беларусь для друкавання вынікаў дысертацыйных даследаванняў па філалагічных навуках, мастацтвазнаўстве, культуралогіі, педагогічных навуках (тэорыя і методыка навучання беларускай мове і літаратуры).

У адпаведнасці з Законам аб друку з'яўраюцца адказнасць за дакладнасць прыведзеных у артыкуле фактаў і звестак. Рэдакцыя пакідае за сабой права друкаваць артыкулы ў парадку абмеркавання, не падзяляючы пункту гледжання аўтара. Пры перадруку спасылка на "Роднае слова" абавязковая. Патрабаванні да афармлення матэрыялаў і ўмовы прыняцця матэрыялаў для аспірантаў гл. на сайце часопіса www.rs.unibel.by.

НЕВЯДОМЫ НАПАЛЕОН ОРДА

ФРАНЦУЗСКІЯ ДАКУМЕНТЫ ДА БІАГРАФІІ З АРХІВА СЯМ'І ДЭНАРМАНДЗІ

УДК 930.253(476,7)

У артыкуле раскрываецца інфармацыйны патэнцыял малавывучаных звестак пра жыццё Напалеона Орды і яго сям'і на аснове дакументаў на французскай мове, якія захоўваюцца ў асабістым архіве сям'і Дэнармандзі.

Ключавыя словы: *Напалеон Орда, архіўныя дакументы, Вітольд Орда, паслужны спіс, тастамент.*

The author of the paper has made an attempt to analyze the information potential of certain little-studied facts of Napoleon Orda's and his family members' lives on basis of the documents from the archive of Denormandi family.

Хто хоць жменяй зямлю носіць, той зможа насыпаць гару.

Напалеон Орда.

Напалеон Орда.
Фота з архіва сям'і
Дэнармандзі.

У лютым гэтага года мінула 210 гадоў з дня нараджэння Напалеона Орды – беларускага мастака, кампазітара, педагога, навукоўца. На яго жыццёвым шляху былі і рамантычныя юнацкія захапленні, і турэмнае зняволенне, і вайсковыя баталіі, і выгнанні, і далёкія вандраванні.

Каля дваццаці трох гадоў Н. Орда пражыў у Францыі. У эміграцыі ён апынуўся пасля падаўлення паўстання 1830 – 1831 гг., у якім браў ак-

тыўны ўдзел. Шлях да французскай сталіцы быў доўгім – спачатку Орда жыў у Аўстрыі, потым у Італіі і Швейцарыі і ўрэшце, у верасні 1833 г., прыехаў у Парыж. Менавіта тут ён шмат набыў у творчым плане: браў урокі музыкі ў Ф. Шапэна і займаўся ў мастацкай студыі П. Жэрара. Сяброўства са знакамітымі дзеячамі культуры і навукі – А. Міцкевічам, Ф. Лістам, Ю. Крашэўскім – паспрыяла яго асабістаму станаўленню.

У сярэдзіне 1840-х гг. Напалеон Орда ўзначальваў Італьянскую оперу ў Парыжы. Ён шмат пісаў: музычныя і мастацкія, публіцыстычныя і педагогічныя творы. Уваходзіў у Парыжскае гісторыка-літаратурнае таварыства, якое адыграла значную ролю ў фарміраванні яго светапогляду.

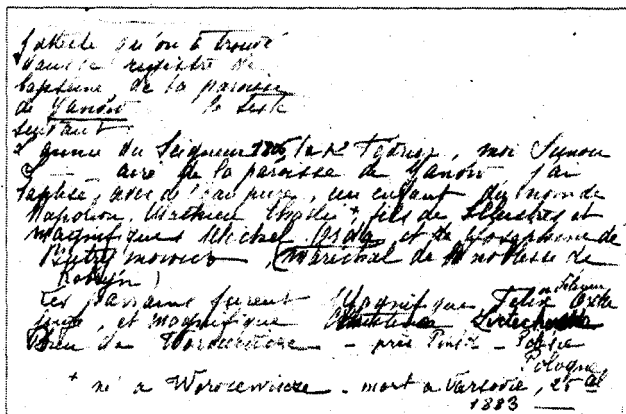
Там жа Н. Орда ажаніўся з французжанкай Ірэнай Булгарска, у іх нарадзіўся сын Вітольд.

Жыццю і творчасці Н. Орды прысвечана вялікая колькасць навуковых прац. Аднак да гэтай пары застаюцца маладаследаванымі франкамоўныя дакументы, якія асвятляюць некаторыя старонкі яго шляху. У асабістым архіве французскага нашчадка Н. Орды – Юбэра Дэнармандзі – захоўваюцца фатаграфіі і дакументы Напалеона Орды і яго сям'і, якія яшчэ не былі ўведзены ў навуковы зварот.

Асаблівую каштоўнасць уяўляюць рукапісныя дакументы, датаваныя 1824 – 1902 гг., і машынапісныя дакументы (1903 – 1936).

У архіве сям'і Дэнармандзі знаходзіцца выпіска з метрычнай кнігі пра хрышчэнне Напалеона Орды ў Янаве (цяпер Іванава Брэсцкай вобласці)*. З дакумента вядома, што хроснымі бацькамі Напалеона Мацье Шадэ былі Фелікс Орда, суддзя, і Хрысціна Ліхцешоска (паходзіла з Варацэвіч). Цікава, што ў гэтай паперы годам нараджэння Н. Орды значыцца 1806-ы, у той час як у навуковай літаратуры звычайна падаецца 1807 г.

Фатаграфіі, на якіх Напалеон Орда паказаны ў розных ўзростава перыяды, – багатая

Выпіска з метрычнай кнігі аб хрышчэнні Напалеона Орды ў Янаве.

* Асабісты архіў сям'і Дэнармандзі. Сігнатуры дакументам не прысвоены.

пачаў вайсковую службу ў якасці драгуна ў Драгунскім палку Імператрыцы 6 лістапада 1863 г. З 31 мая 1864 г. выконваў абавязкі фуражыра* ў вучэбнай брыгадзе, а з 25 лютага 1865 г. меў чын сяржанта. Праз пяць гадоў ён атрымаў званне падпаручніка і з 4 лютага 1871 г. значыўся ў 13-м Драгунскім палку.

Архіў сям'і Дэнармандзі захоўвае і тастамент Напалеона Орды, што з'яўляецца своеасаблівым заповітам сваёй сям'і. Як чалавек дабрадзейны, ён неаднаразова просіць нашчадкаў дапамагаць бедным людзям хоць бы невялікімі сумами грошай.

---

* **Фуражыр** – ваеннаслужачы, які прызначаўся для нарыхтоўкі фуражу.

Найперш Н. Орда клапаціцца пра тое, каб матэрыяльна забяспечыць дзецям з роду Ордаў магчымасць навучання ў Пінскай гімназіі. Свае альбомы з малюнкамі і музычныя запісы ён давярае стрыечнай сястры А. Бутрымовіч, у чыёй сядзібе правёў некалькі гадоў пасля таго, як быў пазбаўлены ўласнага родавага маёнтка.

У парыжскім перыядзе біяграфіі Напалеона Орды, аднаго з самых таленавітых людзей Беларусі, яшчэ шмат невядомых момантаў, пра якія можна даведацца найперш з дапамогай збору дакументаў у архівах Францыі.

Вольга ЖЫЛЕВІЧ,
кандыдат філалагічных навук.

Артыкул паступіў у рэдакцыю 17 студзеня 2017 г.